

Дудін В. В., асп.
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

ЕТАПИ ЕВОЛЮЦІЇ СУГЕСТИВНИХ ЗАСОБІВ В АРАБОМОВНИХ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ СТАТТЯХ

Із появою друкованої преси на теренах арабомовного світу засоби впливу на когнітивне сприйняття особистості вперше за багато сторіч зазнали змін. Можливість поширення в суспільстві окремої суб'єктивної позиції автора без необхідності промов та їх супроводження натопном стала одним із визначних факторів, які впливали та змінювали арабомовне суспільство з XIX ст. до сьогодення.

***Ключові слова:** сугестія, соціально-політичний, дискурс, арабомовна преса.*

Дослідження арабомовних медіа мають міждисциплінарний характер, і частково це сталося завдяки працям Ліла Абу-Люгод, колишнього професора соціальної антропології Гарварду та директора Інституту Близького Сходу при Колумбійському університеті в місті Нью-Йорк. Саме його роботи відіграли важливу роль у розвитку досліджень про медіа арабського світу.

Питання сприйняття та впливу медіа залишається чи не однією з найбільш складних проблем сучасних досліджень. Пересічні мешканці та освічена еліта більшою або меншою мірою можуть розпізнати ідеології, які було закладено в написання окремої статті, та мають щодо них відповідну реакцію. На думку Абу-Люгод, некоректним є аналіз відкритих сюжетних посилів та задіяних персонажів, якщо це відірвано від паралельних процесів, які мають місце в реальному світі [Abu-Lughod, с. 117].

Розглядаючи сучасні етапи розвитку, у статті ми використовували праці та політичну творчість Аля аль-Асуані – єгипетського автора та громадського діяча, який публікувався в газетах «ад-Дустур» (الدستور) та «аш-Шурук» (الشروق), брав активну участь у подіях арабської весни та революції 2011 року в Єгипті. Нині він продовжує вести щотижневу політичну колонку в газеті «Масрі аль-йаум» (مصري اليوم), де висловлює свою позицію про сучасні соціально-політичні події, актуальні для Єгипту і для арабомовного світу загалом.

ЕТАП 1 : ЗАРОДЖЕННЯ

Хоча друкарні з'явилися в арабському світі вже в XVII ст., вони не друкували тексти арабською мовою та існували при християнських монастирях. Здебільшого вони популяризували та підтримували розвиток християнства в регіоні. Арабомовні друкарні з'явилися спочатку в Сирії, у 1706 році. Більш тривалий час працювала друкарня при монастирі св. Джона в місті Духур аль-Шуейр (منهور الشوير), що знаходиться в горах Лівану.

Під час окупації Єгипту Францією (1798-1801 рр.) Наполеон започаткував чимало друкарень, спочатку франкомовні «Прес Орієнталь» та «Прес Франсез», пізніше – арабомовну аль-Матбаа аль-Аглія / Місцева Преса (المطبعة الأهلية) [Tadrus, с. 62]. Із

одного боку, вони поширювали/відтворювали інформаційний простір, типовий для європейців, французьку культуру та ідеї; з іншого боку, були ефективним методом пропаганди: інформували про проєкти Наполеона, сприяючи розвитку його популярності та заручення підтримкою місцевої еліти. Таким чином преса стає двигуном ідеологічної машини для контролю малочисельних читачів.

Чи не найважливішою арабомовною друкарнею була «Друкарня Булак» (مطبعة بولاق), заснована валі Мухаммадом Алі Паша (باش محمد علي) 1820 року. Вона використовувала технології, що були залишені після окупації Єгипту Францією, та разом з технологіями частково успадкувала засоби та цілі [Tadrus, с. 64].

На цьому етапі новини викладаються в досить строгому публіцистичному стилі. Точка зору певної газети відрізнялась описом подій або характеристикою певних особистостей, яких стосуються ці новини. Часто новина могла суттєво відрізнитися через відсутність можливості порівняти з іншими джерелами, тому читачі не завжди могли відрізнити дійсність від фікції.

ЕТАП 2 : НЕЗАЛЕЖНІСТЬ

У незалежній державі преса почала використовуватися з метою передавання позиції керівництва арабських країн. Семантика продовжує відігравати переважну роль, але вже на користь незалежного керівництва держави.

Наприклад, за часів Гамала Абд аль-Нассера можна було спостерігати такий заголовок статті провладної газети аль-Аграм (الأهرام):

اولوا تُسَفَّرُ السَّفَارَةُ الْأَمْرِيكِيَّةُ فِي إِسْرَائِيلَ“ [Al-‘Ahrām 1967, с. 1]
”الْفِدَائِيَّوْنَ الْعَرَبِ

Переклад: «Арабські партизани намагалися підірвати (зруйнувати) американське посольство в Ізраїлі».

Тут використовується саме поняття «партизанів», на відміну від альтернативного «терорист» або «зłodії», таким чином передається терапевтичне (позитивне) сугестивне забарвлення.

У цей період автори статей зрідка починають використовувати тропи (метафори, антитези та оксиморони), переважно в цитатах політичного дискурсу.

Наприклад, коли в єгипетських газетах описували візит тогочасного президента Ануара Садата до Ізраїлю цитували його вираз:

”أنا مُسَافِرٌ عِنْدَهُمْ وَ مُعَايٍ سِلَاحِ إِسْمُو السَّلَامَ“ [Al-‘Ahrām 1977, с. 2]

Переклад: «Я до них прямую, а моя зброя – це мир».

Навіть його візит у пресі називали “رحلة السلام” (мирний візит), вказуючи в такий спосіб на офіційну позицію влади щодо можливості принести мир у регіон, бо для чималої кількості тогочасних читачів цей візит асоціювався зі зрадою арабського світу [Al-‘Ahrām 1977, с. 1].

В обох випадках лінгвальні засоби впливу було здебільш обмежено семантикою та асоціативними парами слів у межах тієї чи іншої новини.

ЕТАП 3. ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ

На думку аль-Люгуд, у 1990-х роках медіа виконували значну роль у ролі національної педагогії, завдяки якій населення могло себе вбачати частиною нації [Abu-Lughod, с. 117]. Соціально-політичні статті слугували ключовим елементом задля

розуміння нації, бо зближували публічне та особисте. Важливу роль відігравали статті, які стосувалися щоденних питань читачів.

На прикладі Аля Аль-Асуані ми спостерігаємо появу голосу автора, відокремленого від загального інформаційного меседжу, як ми бачимо у прямому звертанні автора до читачів.

Початок використання діалекту та діалогічних псевдолітературних засобів давало можливість простішого сприйняття матеріалу читачами, порівняно з тим, який ми могли побачити до цього періоду.

Присутня у статті патогенна сугестія змушує читача розуміти (або згадувати) тогочасний стан речей в країні, використовуючи систему образів та опис подій з позиції їх свідка.

Приклад використання образів із метою патогенної сугестії ми можемо спостерігати у його статті «Чому не повстають єгиптяни?», що була видана ще 11 листопада 1998 року:

«...الضابط فجأة استشاط غضباً و هوى على وجه السائق بلطمة عنيفة.. و أصدر السائق صوتاً

معتزلاً و مد يده ليمنع الضابط من ضربه و هنا، جن جنون الضابط و انهال على وجه السائق و رأسه

بضربات شديدة متلافة جعلته ينزف دماً من فمه و أنفه، ثم أمسك الضابط بالسائق و أخرجه من التاكسي و

راح يجره في الشارع و هو يضربه.» [al-'Aswānī, c. 9]

Переклад: «Зненацька офіцер поліції розгнівався та вдарив водія [таксі] по обличчю. Водій на знак протесту закрив і виставив свої руки на захист. Офіцер сильно вдарив водія по обличчю та голові, у результаті чого в нього пішла кров із рота та носа. Після цього офіцер схопив водія, силоміць витягнув його з таксі на вулицю та продовжив його бити...».

Опис власної позиції як позиції групи (усіх) свідків тієї чи іншої дії нівелював деяку частину суб'єктивності в очах читача, підсилюючи ефективність передачі ідеї.

Розглянемо, наприклад, реакцію на описані події крізь читацький загал, аніж окремо нашого автора:

«... و ان علينا جميعا صمت ثقيل...» [al-'Aswānī, c. 9]

Переклад: «...Над нами усіма нависла важка тиша...».

Упродовж цього періоду з більшою частотністю використовуються тропи, наприклад, описаний у статті конфлікт, який виник між водієм таксі та поліцейським, можна цілком розглядати як алегорію відношень між урядом та єгипетським народом.

У цей час також починається більш активне використання діалектів у пресі (особливо це стосується єгипетського діалекту) з метою локалізації та надання читачу відчуття наближеності до описуваних подій, полегшення сприйняття інформації, підвищення рівня довіри читача до тексту. Для цієї мети використовується пряма мова, однак діалоги були досить рідкісним явищем. Розглянемо приклад використання прямої мови у статті Аля аль-Асуані:

«... يا لله.. امش من هنا أنت و هو...» [al-'Aswānī, c. 10]

Переклад: «Давайте, усі ви забирайтеся звідси ...».

Сугестивна ефективність статті була б значно нижча, якщо б була написана лише як переказування подій від третьої особи. У цьому випадку читач не відчував би себе достатньо наближеним до описуваних подій, до спостереженої несправедливості. Головна мета використання такого засобу в тому, щоб читач відчував, що ця несправедливість була виявлена саме проти нього особисто.

ЕТАП 4. ОСУЧАСНЕННЯ

Загалом цей етап можна поділити на дореволюційний і постреволюційний підперіоди.

4.1. Дореволюційний підперіод.

У цей підперіод політичним статтям притаманна не лише широка палітра сугестивних засобів, як патогенних, так й терапевтичних, але й збереження точки зору (головної думки автора). Це типово для Аля Аль-Асуані та його критики тогочасної влади Єгипту під керівництвом Хосні Мубарака. Крилата фраза-гасло “Демократія – це рішення” (“الديمقراطية هي الحل”) повторювалася в його статтях багато років і відіграла роль сугестивного підсилення ідей. Використання цієї «фрази-гасла» почалося зі статті автора «Чотири відео для розваги президента Мубарака», що була написана в серпні 2009 року.

Із квітня 2010 року, коли була опублікована стаття «Чи це страшний гріх підтасування вибори?», Аля аль-Асуані починає у своїх статтях більш прямолінійну «дискусію» зі своїм читачем щодо майбутніх перспектив для народу в тому випадку, якщо ситуація в країні залишиться без змін. У цій статті Аля аль-Асуані використав посилення на Коран як засіб сугестії, що є регіонально маркованим для арабського світу.

У статті «Неочікувана večera з важливою особою» аль-Асуані у формі діалогу подає маловірогідну неформальну розмову з Джамалем Мубараком (сином та наступником тогочасного президента Хосні Мубарака). Аль-Асуані робить алюзії на статті іноземних видань щодо Джамалю, підкреслюючи, що серед іноземних видань лише ізраїльські описували діяльність Джамалю з позитивного боку. Разом із тим, автор спрямовував увагу читачів на контраст між інформацією, яка подається єгипетськими ЗМІ та їх іноземними аналогами. Цей діалог уві сні є метафорою неможливості відкритого діалогу з владою.

За півроку до подій революції 2011 року в Єгипті аль-Асуані публікує статтю «Кілька думок про стан здоров'я президента». У ній головним засобом сугестії виступає контраст між владою та народом у Єгипті та США. Крізь контраст та асоціативні пари Аля аль-Асуані передає абсурдність існуючої у Єгипті системи, ставлячи під сумнів потребу її збереження в такому вигляді.

4.2 Постреволюційний підперіод.

Статті постреволюційного підперіоду відображають розчарування щодо результатів революції та здивування здатністю людей не помічати розбіжностей між діяльністю та фарсом. Яскравим прикладом статей, що були написані автором у цей період, може слугувати «Президент пішов у відставку, а система залишилась» (“سقط الرئيس و ما زال النظام قائما”), яка була надрукована на початку березня 2011 року. Автор продовжує використовувати сугестивне «ми», наближаючи себе до народу,

однак головним методом сугесії тут виступає алюзія на зв'язки нових кандидатів зі старою владою:

«... فوجنا باستمرار [مد شفیق رئیساً للوزراء في العهد الجديد... السيد شفیق یتمنی فکریا و

سیاسیا إلى النظام البائد...» [al-'Aswānī, с. 8]

Переклад: «...Ми дивуємося продовженню правління Ахмада Шафіка на посту прем'єр-міністра країни в її новій ері... Філософія та політика Пана Шафіка [як і він сам] належать до колишнього режиму...».

Алегорії, образи, алюзії, семантичні засоби продовжують залишатися актуальними, однак на тривалий час у більшості авторів зникають засоби терапевтичної сугесії, із повною заміною на її патогенний різновид.

Розвиток сугестивних засобів продовжується й сьогодні, але це вже має місце в онлайн-просторі загалом та соціальних мережах зокрема. Сугестивні засоби, що використовуються онлайн, становлять наступний етап еволюції, який можливий завдяки новим технологічним засобам, та мають місце через початок вимирання традиційних засобів друкованої преси.

Хоча в арабському світі цей процес відбувається повільніше, ніж у старому світі, він є неминучим, та можна прогнозувати, що протягом наступних десятиріч цифрові арабомовні засоби письмової інформації повністю витіснять їх друковані аналоги через свою більш низьку ціну, а іноді навіть безкоштовну доступність.

Арабомовні сугестивні засоби, які використовуються в онлайн-просторі, можуть стати матеріалом для подальших досліджень із метою детального аналізу чи не найбільш значних змін у їх використанні в арабомовних текстах із кінця ХХ ст.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Abu-Lughod L. *Egyptian Melodrama: Technology of the Modern Subject // Media Worlds: Anthropology on New Terrain*. Los Angeles: University of California Press, 2002. С. 115–133.
2. Abu-Lughod L. *Dramas of Nationhood: The Politics of Television in Egypt*. Chicago : The University of Chicago Press, 2004. 338 с.
3. 'Alā' al-'Aswānī. Maqālāt 'Alā' al-'Aswānī "1" : Limāḍā lā Yaṭūru al-Miṣriyūn?. Cairo: Dār al-Šurūq, 2010. 300 с.
4. 'Alā' al-'Aswānī. Maqālāt 'Alā' al-'Aswānī "4" : Hal 'Aḥṭa'at al-Ṭawr al-Miṣriyah?. Cairo: Dār al-Šurūq, 2013. 244 с.
5. Al-'Ahrām (Archive). Cairo: Dār Al-'Ahrām. URL : <https://archive.org/search.php?query=Al-Ahram>.
6. Al-Sharoufi H. Ideological manipulation in mobilising Arabic political editorials. *Pragmatics & Society*. 2011. №2. С. 87–93.
7. Tadrus F. M. *Printing in the Arab world with emphasis on the Bulaq Press in Egypt*. Doha: Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Qatar, 1982. 77 с.

Стаття надійшла до редакції 01.05.2019 р.

MEANS OF SUGGESTIBILITY AND THEIR EVOLUTION STAGES IN ARABIC SOCIO-POLITICAL ARTICLES

With the dawn of printed press on the shores of the Arabic speaking world, the methods of impacting an individual's cognition have been changed for the first time in many centuries. The rise of political and socio-political press in the region overall and in Egypt in particular was likely a by-product of Western intervention in the region, more specifically, Napoleon Bonaparte's campaign resulting in his temporary control of Egypt. It too was Napoleon who created the first publishing houses in Egypt and it was his political views that were being spread through them. Expanding in detail on multiple sources to delve into the relevant periods, we have worked through numerous newspapers and publishers of socio-political articles in the Middle East and have noticed that Egyptian newspapers have managed to be representative of the Arab speaking printed press in the region. Egyptian editorials have showcased the forefront of suggestive means with the purpose of leaving an imprint on the reader's cognition, despite the fact that Egypt was not the first nation with a printed press capable of printing in Arabic. In this study we utilise quotes and examples from a range of socio-political press articles, dated as far back as 1967, as we provide examples backing our hypotheses for the changes in suggestive tactics used by the authors and editorials in their relevant periods. However, our goal in this article was not to focus on the suggestive means themselves in depth, but to rather provide evidence pointing to the fact that these suggestive methods have in fact undergone a process of evolution in their own right, changing with time and thus becoming more advanced and author-specific in the process. The possibility to spread a specific subjective position of an author in society without a need for speeches and the accompanying crowds became one of the defining factors to impact and shape the Arab speaking society since the XIX century. The efficacy of suggestive means in printed media has remained in present days with further evolution imminent due to the digitalisation of information, thus making suggestibility a more important aspect of printed press to explore than ever before.

Key words: suggestion, socio-political, discourse, Arab press.

REFERENCES

1. Abu-Lughod, L. (2002). *Egyptian Melodrama: Technology of the Modern Subject. Media Worlds: Anthropology on New Terrain*. Los Angeles: University of California Press.
2. Abu-Lughod, L. (2004). *Dramas of Nationhood: The Politics of Television in Egypt*. Chicago : The University of Chicago Press.
3. al-'Aswānī, 'A. (2010). *Maqālāt 'Alā' al-'Aswānī "1" : Limādā lā Yaṭūru al-Miṣrīyūn?*. Cairo: Dār al-Šurūq.
4. al-'Aswānī, 'A. (2013). *Maqālāt 'Alā' al-'Aswānī "4" : Hal 'Aḥta'at al-Tawr al-Miṣrīyah?*. Cairo: Dār al-Šurūq.
5. al-'Ahrām. Cairo: Dār Al-'Ahrām. URL: <https://archive.org/search.php?query=Al-Ahram>.
6. Al-Sharoufi, H. (2011). Ideological manipulation in mobilising Arabic political editorials. *Pragmatics & Society*, 2, 87-93.
7. Tadrus, F. (1982). *Printing in the Arab world with emphasis on the Bulaq Press in Egypt*. Doha: Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Qatar.